

TÜRKİYEDE DİN ALANINDAKİ BAZI PROBLEMLER

Doç.Dr.Erdoğan FIRAT

GİRİŞ

Din eğitim ve öğretiminin devlet tarafından yapılmadığı veya çok yetersiz olduğu senelerde milletin gelenek ve töresi içinde devam edegelen dinî hayat ve buna bağlı olarak dinî görevleri üstlenen kişiler daimâ var olmuştur.Bu süre zarfında dinî hayat bir bakıma kendi haline bırakılmış, bunun sonucu olarak da dinî alanda bir karmaşıklık doğmuştur.Bu konudaki ihtiyacın giderilmesi için kontrolsüz ve seviyesiz, son derece dağınık faaliyetler ortaya çıkmıştır.Boş ve kendi haline bırakılan bu alanda bazan cahil bazan da kasıtlı kişilerin birtakım faaliyetlerde bulunmaları da son derece tabii olmuştur.

Din eğitim ve öğretimi ile bunu gerçekleştirecek eleman yetiştirme konusunda geç de olsa bazı çalışmalar ve uygulamalar yapılmıştır ve yapılmaktadır.

Bir ara açılıp sonra kapatılan İmam-Hatip Mektepleri ve İlahiyat Fakültesi din alanındaki ihtiyacın ve zorunluluğun geç de olsa hissedilmesinin sonucu olmuştur.Bugün sayıları 370 civarında olan İmam-Hatip Liseleri 9 İlahiyat Fakültesi ve binlerce Kur'an Kursu Türkiye'nin din eğitim ve öğretimi konusundaki ihtiyacının karşılanması için ortaya çıkmış müesseselerdir. Ayrıca ilkokul 4. ve 5. sınıflarda, ortaokul, lise ve dengi okullarda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinin zorunlu hale getirilmesini de bu ihtiyacın zorlaması olarak görmek gerekir.

Ancak, şunu da açıkça itiraf etmek lazımdır ki, Türk eğitim sistemi içinde din eğitim ve öğretimi, sistemli olarak yapılmış araştırmalar sonunda ve problemin ciddi olarak düşünülmesinden sonra değil, halk kesiminden gelen ve politik yaptırım gücü hüviyeti bulunan zorlamalar sonunda ele alınmaya başlanılmıştır. Bu yüzden günümüzde

TÜRKİYEDE DİN ALANINDAKİ BAZI PROBLEMLER

bile Jin öğretimi ile din öğretimini yapan kurumların fevhid-i Tedrisat Kanununa ve lâiklik ilkesine uyup uymadığı konusundaki tartışmalar devam etmektedir. Bundan dolayı din eğitim ve öğretimi Milli Eğitim sistemimiz içinde bir yama veya kambur gibi durmaktadır. Bunun sonucu olarak din eğitim ve öğretimi görenler ve bu eğitim ve öğretimi yapanlar sistem içinde kendilerinin sağlam bir zemine dayanmadıklarını hissetmekte ve bunun huzursuzluğunu duymaktadırlar.

Aşağıdaki satırlarda belirtilmeye çalışılan problemler, düzenli ve sistemli olarak yapılmış araştırmalardan elde edilmiş olmamakla birlikte, bu alanda seneler boyu çalışan birinin çok sayıdaki gözlem ve tecrübelerine istinat etmektedir. Yazının amacı da Türkiyede din alanındaki problemleri tesbit edebilmek için bazı hipotezler ileri sürmektir. Böylece problemlerin anlaşılması ve çözümleri konusunda ciddi ve bilimsel araştırmalara başlamak üzere harekete geçmenin lüzumuna işaret etmek istedik.

Kur'an Kursu öğrencisi ve öğreticisinden dinî konularda akademik seviyede araştırma yapanlara kadar dinle ilgili zümrede değişik derecelerde psikolojik bazı baskı unsurlarının meydana getirdiği karmaşık duygular bulunmaktadır. Bu duyguların etkisiyle bu zümredeki insanların , içinde yaşadıkları topluma uyumları hususunda bazı güçlükler ortaya çıkmaktadır. Bu zümredeki insanlarda gerek şuurlu veya şuursuz iç tesirlerin, gerekse içinde yaşadıkları çevre şartlarının etkisi ile bazı farklı şahsiyet özellikleri meydana çıkmaktadır. Bu şahsiyet özelliklerinin neticesinde bazan bizzat kendilerini , bazı çevresinde-kileri huzursuz eden birtakım değerlendirmeler ve davranışlar ortaya çıkabilmektedir. Bu durum dinî zümredeki insanların yaşadıkları çevre ile karşılıklı etkileşimlerinin sonucunda meydana gelmektedir.

Toplumun Dinî Zümreyi Değerlendirişi

Türkiyemizde dinle ilgilenen zümreye toplumun bakışı ve beklentileri genellikle iki farklı açıdan olmaktadır. Bu iki farklı açı genel hatlarıyla şöyle tasvir edilebilir:

Toplumun bütün kesimleri , dinî görev yapan, din eğitim ve öğretimi ile meşgul olan, dinî konularda bilimsel araştırma yapan zümreyi, kendilerinden tecrid ederek değerlendirme eğilimindedir. Bu geleneksel tutum açısından dinle ilgilenen zümre sanki hıristiyanlıktaki

ruhban sınıfı gibidir.İslâm Dininde ruhbanlık yoktur ama, geleneksel tutum içinde din adamları ruhbanlar gibidir.

Dindar halk kesimine göre, dinle ilgilenen zümredelikler son derece ciddi olarak derin bir dinî hayat yaşamak zorundadır. Onlar asla hata yapmamalıdır, günah işlememelidir, fedakâr ve feragatli olmalıdır, sabırlı olmalıdır.Aslında dinde yasak olmayan bazı konularda bile çok titiz ve dikkatli olmalıdırlar. Bir bakıma melek gibi davranmalıdırlar.Bu beklentilere uymayan tutum ve davranışlar acımasızca tenkit edilmekte ve tepki ile karşılanmaktadır. Dinî zümre bu beklentilere uygun halde bulunsalar bile bu kesim tarafından takdir ve teşekkürle karşılanabilme şansına sahip değildir.

Dindar halk kesiminin içinde sayabileceğimiz ekonomik bakımdan güçlü ama dindar olduğunu gösteren kişilerin tutumu ise biraz daha değişiktir. Bu kişilerin din alanında çalışanlara bakışı hep yukardan olmuştur.Dinî müesseselere ve hizmetlere maddî katkıları bulunan dindar zengin kişiler, din adamını her zaman kendilerine bağımlı ve daima kendilerini sözle ve davranışla yücelten kişiler olarak görmek istemektedirler.

Dinî zümreyi ruhban sınıfı gibi görme temayülünün sonucu olarak bu zengin dindarların pek çoğu Kur'an Kursu Yapma ve Yaşatma, İmam-Hatip Lisesi Yapma ve Yaşatma Derneklerinde başkan veya üye olmalarına rağmen kendi çocuklarını bu okullara göndermemişlerdir. Hatta yabancı dille eğitim ve öğretim yapan özel kolejlere göndermeyi tercih etmişlerdir.

Din adamlarını takdir ve teşekkürle karşılayanlar ise ekonomik bakımdan güçlü olmayan halk kesimi olmuşlardır. Kendi çocuklarını da din eğitim ve öğretimi yapan okullara gönderen kesim bunlardır. Din alanında çalışanları hizmete teşvik eden ve onları bu yolda devam zorlayan güç de buradan kaynaklanmaktadır.

Bununla beraber, dinî zümrenin ve din eğitimi yapan kurumların hizmete devamı için zengin dindarların ekonomik katkısına muhtaç durumda kalmaları, dolaylı da olsa bazı prensiplerin feda edilmesiyle sonuçlanabilmektedir.

Toplumun diğer kısmı, genellikle kendilerini entellektüel sayan , toplumdaki sosyal düzende söz sahibi olan sosyo-kültürel bakımdan kendilerini halk kesiminden farklı gören kısımdır. Bunları da üç grupta ele almak mümkündür: Birinci grup batılılaşma taraftarı olduğunu iddia eden ve fakat sadece ilim ve teknikte değil kültürün bütün

TÜRKİYEDE DİN ALANINDAKİ BAZI PROBLEMLER

unsurları bakımından değişme taraftarı olan gruptur. Bu grubun dinle ilgilenen zümreye bakışı ve değerlendirişi batılılaşma konusundaki kabullerine uygun bir tarzdadır. Tutum ve davranışlarından ortaya çıkan sonuç dine ve dinle ilgilenen zümreye olumsuz baktıklarıdır. Bazı aşırı derecede olumsuz olanlarının tutumu dine prensip olarak karşı çıkmak şeklinde tezahür etmektedir.

İkinci grubun dinî zümre hakkında tutum ve değerlendirmesi şarta bağlıdır. Sosyal ve ahlâkî bakımdan kendilerince çağdaş ve modern sayılan hususların hoş görülmesi, karşı çıkılmaması için dindeki birtakım prensiplerin yumuşatılması ve istenilen yönde yorumlanması şartıyla dinî zümreye olumlu bakabilmektedirler. "Aydın din adamı" "Açık fikirli din adamı" gibi sözler, genellikle bu grubun istekleri doğrultusunda fikir beyan eden, fetva veren kişiler için kullanılmaktadır.

Üçüncü grup kendilerini entellektüel saymakla birlikte dine karşı olmayan, hatta dinle yakından ilgilenen gruptur. Zihnî ve duygusal hayatlarındaki bazı boşlukları ve ihtiyaçları karşılamak için hasbelkader dine yönelmiş bazı kişiler, dini, entellektüel seviyelerine uygun bir şekilde araştırıp uygulamak yerine, kendilerince güvenilir ve bilgili kabul edilen kişilerce takdim edildiği şekliyle ve son derece duygusal bir tarzda (hatta yarı mistik bir tutumla) dinle ilgilenir hale gelmektedirler. Bu kişiler din hakkındaki bilgilerini şifahi olarak ve ikinci, üçüncü ağızlardan aldıkları için dinî bilgi seviyesi bakımından az bilgili sayılan halk kesiminden daha geridedirler. Bu konu ile ilgili okudukları kitaplar da oldukça sathî ve birtakım ideolojik yorumları içinde bulunduran, dar görüşlü kişilerin kaleme aldıkları fakat güvendikleri kimselerin tavsiye ettikleri neşriyattır.

Bu kesimdeki üç grubun din eğitim-öğretimi ve hizmetleri ile meşgul olan zümreyi değerlendirmesi ve takındıkları tavır halk kesimininkinden tamamen farklıdır. Dine karşı olan grup, din adamlarını antipatik görmekte, çağdışı ve modası geçmiş hatta zararlı bir faaliyetin içinde bulduklarını fırsat düştükçe belirtmekten geri durmamaktadır. Din eğitim ve öğretiminin Anayasa'ya, laikliğe aykırı olduğunu ileri sürmekte ve bu fikri canlı tutmaya gayret etmektedir. Bu suretle dinle ilgilenen zümreyi, kendileri karşısına almış durumdadırlar.

İkinci grup, dinî zümreyi şartlı olarak, belli ölçüler içinde kabul etmektedir. Kendilerinin modern olarak niteledikleri hayat tarzının dine aykırı olmadığı hakkında yorum ve fetvalar beklemektedir. Dinin

daha çok ,vicdana ait bir mesele olduğunu, Allah'la kul arasına kimse-
nin girmeye hakkı olmadığını, bütün günahların affedileceği hakkın-
da değerlendirmelerin yapılmasını beklemektedir. Dindarlara ve din
adamlarına göstermedikleri anlayış ve toleransı onlardan beklemek-
tedir.Bu şartlar içinde din vardır, din adamı vardır, bunun dışında ka-
lanlar yobazdır, bağınazdır, seviyesizdir.

Üçüncü grubun tutum ve değerlendirmesi daha ilgi çekicidir. Ön-
celikle din hakkında sadece kendi sınırlı ve şartlanmış fikir ve değer-
lendirmelerinin doğru olduğunu, bunun dışında kalanların yanlış ol-
duğunu, bunlarla mücadele edilmesi gerektiğini öne sürerler.Dini görü-
nümlü aşırı akımların istismar ettiği, kullandığı kişiler de bu gruptaki-
lerdir.Politika alanında ve bazı bürokratik mevkilerde söz sahibi ol-
dukları zaman toplum içindeki tesirleri oldukça dikkat çekicidir. Dini
meselelere dar açıdan baktıkları için din adamlarını değerlendirmel-
eri olumlu değildir.

Bu genel değerlendirmelere göre din eğitim-öğretimi ve din hiz-
metleri ile meşgul olan kişilerin, çevrelerindeki insanların bu farklı
ve genellikle olumsuz tutumlarından etkilenmemeleri mümkün değil-
dir. Özellikle din hizmetlisi olmak üzere eğitim-öğretim görmekte olan
kişilerde, Kur'an Kursu öğrencilerinde, İmam-Hatip Lisesi ve İlahiyat
Fakültesi öğrencilerinde,çevredeki bu olumsuz tutum ve tavırlar, hangi
kişilik özelliklerinin gelişmesine yol açmaktadır? Genellikle olum-
suz olan tutumlar karşısında içinde yaşadıkları topluma uyum konu-
sunda hangi zorluklarla karşılaşmaktadırlar? Eğitim ve hizmet ala-
nında durumları nedir? Türkiye'nin sosyal ve kültürel hayatında
müsbet mi , menfi mi rol oynamaktadırlar? Bu sorular Türkiyede din
alanında yapılması gerekli olan araştırmalarda konu başlıkları ola-
bilir. Bu konuların araştırılması dine objektif olarak bakabilen sos-
yal bilimcilerin işidir.

Din Eğitim-Öğretimi Yapan Kurumlardaki Durum Hakkında Bazı Tesbitler :

Problemleri bazı müşahhas noktalardan ele almak bir dereceye
kadar netlik getirebilir.Din eğitim-öğretimi yapan kurumlarda öğren-
ciler ve öğretmenler açısından durumu gözden geçirmek istesek şu tes-
bitleri yapmak mümkündür: Meselâ Kur'an Kurslarından başlayalım:

Türkiyede, din eğitimi ve öğretiminin yalnızca Kur'an'ı Arapça
metninden okumayı öğrenmek, ezberlemekten ve ibadetleri uygula-

TÜRKİYEDE DİN ALANINDAKİ BAZI PROBLEMLER

maktan ibaretmiş gibi kabul eden bir görüş uzun süre hüküm sürmüştür. Mânâsını anlamadan Arapça bir metni sadece okumayı öğrenmenin, ezberlemenin, güzel sesle ve dokunaklı bir biçimde okumayı bilmenin ve namazı belli şekilde kıldırabilmenin din görevlileri için yeterli olduğu görüşü bugün bile kısmen kabul edilmektedir. Din görevlisinin nasıl bir şahsiyete sahip olması gerektiği ve bunun gerçekleşmesi için nelerin yapılması gerektiği üzerinde fazla düşünülmemiştir. Din görevlisine dindeki birçok meselede sathî de olsa bir seviye kazandırabilmek için teşebbüsler daha sonra ortaya çıkabilmiştir.

İlk ve orta öğretim kurumlarının yaz tatillerinde camilerde açılan mevsimlik kursları hariç tutsak bile Türkiyede Kur'an Kursları sayı itibariyle oldukça fazladır ve çeşitlidir. Resmî denilen ve Diyanet İşleri Başkanlığı ile M.E.G. ve S. Bakanlığının denetiminde yatılı ve gündüzlü Kur'an Kursları vardır. Önce Kur'an Kursu adıyla daha sonra öğrenci yurdu adı altında bazı derneklerin yapıp yaşattığı pek çok illegal din eğitimi yapan yer vardır. Binalarının yapılması ve ihtiyaçlarının karşılanması genellikle ve çoğunlukla halktan toplanan yardımlarla gerçekleşmektedir. Toplanan yardımları sarfetmeye yetkili dernek ve kişilerin bu kurslar üzerindeki nüfuz ve tesiri son derece önemlidir. Kendi ideolojilerine uygun kişiler yetiştirmek isteyen bazı gruplar bu yurtlarda faaliyet gösterebilmektedir. Bu yurtlarda fakir ve genellikle köyden gelen çocuklar barınmakta ve bazan baskı yoluyla bazan da aldığı yardımın ezikliğiyle çarpık bir ideolojik zemine yönlendirilebilmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur'an Kurslarında da din eğitimi ve öğretimine, erken yaşlardaki kişilik gelişmeleri yönünden bakıldığında tamamen iyimser değerlendirmeler yapabilmek oldukça güçtür. Bu kurslardaki eğitim-öğretim ve kursiyerlerin ileriye dönük beklentilerini ve ruhsal durumlarını, problemlerini belirleyecek araştırmalar yapılmasına ihtiyaç vardır.

Şimdilik şu kadarı söylenebilir : Genel olarak, bu kurslardaki kursiyerlerin içinde yaşadıkları topluma yabancılaştıkları, dinle ilgilenmeyen ya da bu konuda kendilerince gösterilen titizliği göstermeyen kesime düşmanca duygular beslediklerini işaret eden belirtiler gözlenebilmektedir.

İmam-Hatip Liselerindeki durum ise oldukça değişiktir. Dindar halk kesiminin baskısı politikacıların menfaati ile birleşince açılma-

ya başlanan bu okullarda başlangıçta bilgili ve kaliteli din adamı yetiştirmek amaçlanmıştı. İlk giren öğrenciler de bu okulları bitirdiklerinde din görevlisi olacaklarını bilerek girmişlerdi. Daha sonra dindar halk kesimi, toplumun sosyal ve kültürel bakımından son derece süratli değişmesinin menfi etkilerinden korumak amacıyla çocuklarını bu okullara göndermeye başladılar. Bir kısmı da kısa yoldan bir meslek sahibi olmak üzere çocuklarını bu okullara gönderdiler.

İlk birkaç dönem oldukça kaliteli ve bilgili mezunlar vermiş olan İmam-Hatip Okulları adedi arttıkça hem bazı ideolojik akımların el atmasına hem de öğretmen açığı yüzünden kalite ve seviye bakımından düşmeye başlamıştır. Zamanla orta öğretimin diğer kurumlarında verilmeyen din kültürünü veren okullar olarak sayıları daha da artarak günümüze kadar gelmiştir. Böylece din adamı yetiştirme gayesinden uzaklaşmaya başlamıştır. Yüksek İslâm Enstitülerinin açılmasıyla bu kurumlara öğrenci yetiştiren okullar haline gelmiştir. Mezunlarının büyük bir kısmı lise fark imtihanlarını dışarıdan vererek Üniversitelerin çeşitli fakültelerine girmişlerdir. Diyanet İşleri Teşkilatında çalışan mezunlar bu göreve genellikle mecburen talip olmuşlardır. Ya yüksek tahsil yapamayacak kadar ekonomik zorluk içinde bulunanlar ya da yüksek tahsil yaparken maddî imkân sağlamak için bu görevleri almışlardır. Daha sonra meslek okulu mezunlarının da Üniversiteye kabulünden itibaren daha ağırlıklı din kültürü veren lise gibi bir hüviyet kazanmıştır. Bugün Milli Eğitimimiz içinde birbirinden din kültürü eğitimi açısından farklı iki çeşit ortaöğretim kurumu olarak sanki liseler ve diğer lise dengi okullar bir yönde, İmam-Hatip liseleri bir başka yönde eğitim-öğretim yapan kurumlar halindedir.

Bu okullardaki farklılık nereden doğmaktadır?

Genellikle bu okullara gelen öğrenciler fakir veya orta halli dindar âilelerin çocuklarıdır. İlkokulu bitirene kadar dinî bir çevrenin içinde bulunmuşlardır. Bir kısmı âile ve çevresinin yönlendirmesi ile, bir kısmı da maddî imkânsızlıklar içinde buldukları ve bu okullarda bu konuda yardım göreceklarını ümid ettikleri için bu okullara gelmişlerdir.

İmam-Hatip Liseleri meslek okulları olduğu için ve din adamı yetiştirmek gayesiyle kurulduğu için dinî bir havaya sahip olmaları son derece tabiidir. Meselâ birçok okulun kendine ait bir uygulama camii veya mescidi vardır. Öğrenciler uygulama yapmak için sık sık ibadethanenin içinde bulunmaktadırlar. Dinî görevleri yapmayı öğrenebilmek için kendileri de bizzat ibadetleri uygulamaktadır. Okudukları

TÜRKİYEDE DİN ALANINDAKİ BAZI PROBLEMLER

meslek derslerinin konuları da tabiatıyla dinî konulardır.

Bilindiği gibi dinler değerlerle meşgul olurlar. Bu okullarda inanç, ibadet ve davranış hususunda dinî fikir ve normlar göz önünde tutularak konular işlenir. Kişiliğinin gelişme süreci içinde bulunan ve bir hayat görüşü kazanma yaşlarını yaşayan genç, bu değerler doğrultusunda bir kişilik geliştirmektedir. Aslında meslek edineceklerine gerçek dinî değerleri kazanabilmesi için yönlendirmeler yapılmalıdır. Öğrenci de bu değerleri özümseyerek buna uygun kişilik özelliklerine sahip olabilir. Zaten çevresindekiler de onda bu özelliklerin bulunması hususundaki beklentilerini her zaman açıkça belli etmektedirler.

Bir hayat görüşü geliştirirken bazan öğrenci, dinden aldığı değerleri birtakım etkiler sonucu ideolojik fikirlerle karıştırabilmektedir. Bu konuda genelleme yapmak mümkün olmamakla birlikte zaman zaman okul içinde veya dışında dinî görünüşlü bazı ideolojik akımların etki alanına giren öğrencinin kişiliğinde çarpık özellikler gelişebilir. Gençlik heyecanı ve enerjisi ile beslenen idealizm, öğrenciyi aktif hale getirebilir, doğru, değerli kabul ettiği fikirleri ve ideolojiyi yayma gayreti içine sokabilir. Bunun sonucu olarak bazılarının dine ilgisiz veya ters davranışlarını gördüğü kimseler ve çevreler hakkında olumsuz değerlendirmelerde bulunmalarına yol açabilir.

Din - Bilim İlişkisi :

İmam-Hatip Lisesi öğrencileri bilindiği gibi, liselerin edebiyat kollarında okutulan derslere ek olarak meslek dersleri görmektedirler. Dersler açısından ortaya çıkan önemli problemlerden biri, meslek dersleri ile diğer dersleri konu, fikir ve sonuç bakımından öğrencinin bağdaştırmakta güçlük çekmesidir. Aslında bu problem bütün okullarımızda vardır ve çözümü için araştırmalar yapılması gerekmektedir. Problem, din ile bilimin karşı karşıya getirilmesi ve öğrenciyi bunlardan birini tercih durumunda bırakmasından kaynaklanmaktadır. Bu problem İmam-Hatip Liselerinde veya diğer ortaöğretim kurumlarında özellikle insanlık tarihi ile ilgili konulardan söz edilirken ortaya çıkmaktadır. İnsanın nereden ve nasıl geldiği hakkında dinlerin görüşü ile bilimin görüşünün çeliştiği sonucunu çıkaracak değerlendirmeler yapılmaktadır. Dinin görüşünü benimseyen kimse bir bakıma bilimsel gerçekleri göz ardı etmiş duruma düşmekte, bilim-

sel görüşü benimseyen ise dini inançlar yüzünden horlanır durumda kaldığını hissetmektedir. Böylece öğrencilerin zihinnde bir karışıklık ve duygularında bir belirsizlik ortaya çıkmaktadır. Aslında bu konuda din adına anlatılanların çoğu gelenekten veya esatirden gelen fikirlerdir, bilimsel gerçekler diye öne sürülenlerin çoğu da hipotez veya teorilerden başka birşey değildir.

Bu çelişki din eğitim-öğretimi yapılan kurumlarda daha derin olmaktadır. Bu sebeple öğrenciler, din alanında öğrendikleri konuları en lüzumlu, doğru ve gerekli, diğer ders konularının ise önemsiz ve gereksiz olduğu gibi bir değerlendirmeye gidebilmektedirler. Kültür dersleri, okulu bitirip diploma alabilmek için mecburen okunan dersler gibi görülmektedir. Meslek okulu mezunlarının Üniversiteye kabulünden sonra bu dersler, biraz daha ilgilenmeye ve ciddiye alınmaya layık dersler arasına girmeye başlamıştır.

Kişiliğini geliştirme süreci içinde bulunan İmam-Hatip öğrencisi okul içinde ve çevrede çeşitli etkiler altında bulunmaktadır. Kendi yaşlıları olan fakat İmam-hatipli olmayanların daha sorumsuzca ve dilediğince yaşadıklarını gördükçe bazan onlar gibi olmayı arzulamakta, onlar gibi davranmasının imkânsızlığını gördüğü zaman düşmanca duygulara kapılabilmektedir.

İmam-Hatipli Genç Din Görevlisi Olmak İstiyor mu?

Yaptığımız çeşitli gözlemler şu tesbiti yapmamıza imkân verebilir: İmam-Hatip mezunu genç, mecbur olmadıkça imamlık görevi almayı pek istememektedir. Nitekim halen Diyanet İşleri Teşkilâtında din görevlilerindeki İmam-Hatip mezunu nisbetinin çok düşük oluşu bunu göstermektedir.

Bunun çeşitli sebepleri olabilir. Öncelikle İmam-Hatip mezunu genç, imamlık yapacak pratik güçten uzak olduğunu anlamaktadır. Çünkü imamlık için, Kur'an'ı tecvidi ile ve makamla okumak, oldukça fazla süre ve aşırı ezber etmiş olmak gerekmektedir. Kur'anı güzel bir şekilde tilâvet edebilmek için tecvid bilgisi ve bunu gerçekleştirecek çok sayıda uygulama yanında mûsikî bilgi ve kabiliyeti de gerekmektedir. Öğrenci okul sıralarında ve dar çevresinde musıkî konusunda olumsuz tutum ve fikirlerle karşılaştığı için bu konuya ciddi olarak eğilmek imkânı bulamamıştır. Zaten bu konuda kendisine yardım edebilecek uzman kişiler de Türkiyede son derece azdır.

TÜRKİYEDE DİN ALANINDAKİ BAZI PROBLEMLER

Şu rahatlıkla söylenebilir ki , İmam-Hatip mezunu genç eğer özel kurs veya hocalarla kendini yetiştirememişse - ki bu da son derece enderdir - Kur'an Kursundan yetişen veya bir önceki kuşağın tecrübeli olan fakat, herhangi bir okul mezunu olmayan alaylı imamlarına nazaran din görevinde oldukça teorik kalmaktadır. Üstelik toplumun imamdan beklediği başka görevler de vardır.Cenaze yıkamak, kefenlemek, namazını kıldırmak,devir sürmek, isim merasimi, dinî nikâh, mevlid, hatim duası v.b. merasimler için bilgi, görgü ve pratik gerekmektedir.Bu konular ise İmam-Hatip Liselerinde hemen hemen üzerinde hiç durulmayan ve hiç uygulaması yapılmayan hususlardır. Ama dindar toplumun dinî hayatında bu merasimler oldukça büyük yer tutmaktadır ve toplum bu törenlerin icrasını imamdan beklemektedir. Kendini bunları yapacak kapasitede görmeyen genç haklı olarak imamlık görevi almaya yanaşmamaktadır.

Diğer taraftan bir genç için imamlık, müezzinlik gibi görevler meslek olarak hiç de cazip değildir.Süratli bir değişme süreci içinde bulunan toplumumuzda insanların hayat görüşleri, değer dünyaları istikrar içinde bulunmaktan uzaktır. Eğitim sisteminin tam oturmuş olmaması ve olumlu uygulamaların etkisini önleyen kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle ortaya çıkan ve çoğu zaman özellikle çocukları ve gençleri tesir sahası içine çeken menfi durum, değişme sürecini de menfi yöne ya da istikrarsızlığa sevketmektedir.

Gençlerin meslek seçmedeki düşüncelerini üniversiteye girerken yaptıkları tercihlerden anlamak zor değildir.Önünde uzun bir ömür bulunan genç , gelecekte beklenenleri konusunda bu tercihlerde açık işaretler vermektedir. Bu tercihler aslında toplumun tercihleridir. Toplumun değerli gördüğü hususların gençteki yansımalarıdır.Son iki yıldan önce tercihlerde ilk sırayı tıp fakülteleri almaktaydı.Geçen yıldan itibaren bilgisayar mühendisliği tıp bölümünün önüne geçmiş görünüyor.Tıp alanı ya da bilgisayar mühendisliğinin genç tarafından öncelikle tercih edilmesinin yorumlanmaya pek ihtiyacı yoktur. Ekonomik yönden daha üst bir seviye, prestij açısından daha saygın bir mevki ve teknolojinin en son harikalarından bilgisayarla çalışmak, merak duygusunu ve yaratıcı zekâsını en iyi bir şekilde geliştirerek kişiliğini yükseltmek.

Tercihler toplumda daha çok para ve saygınlık kazandırıcı olan teknik alanlarda yoğunlaşmakta, sosyal bilimler daha sonra gelmektedir. Yani bugün toplumumuzda değer verilen meslekler en çok para ve prestij kazandıran mesleklerdir.

En genel hatlarla ilgili temas etmeye çalıştığımız toplumun değerleri ve beklentileri içinde gencin, din alanında görev alanaya talip olması ancak istemiyerek olabilir ve bu şartlarda böyle düşünmesi de gayet normaldir. Buradan hareket ederek şöyle bir değerlendirme yapılabiliriz: İmamlık, müezzinlik, müftülük, vâzilik gibi din alanındaki görevler için İmam-Hatip mezunu henüz çok gençtir. Bu görevler uzun tecrübelerin verebileceği bir formasyondan sonra başlanmalı ve verimli olarak yapılabilecek görevlerdir. Bu yüzden İmam-Hatip mezunu gençler kendilerine rehberlik yapabilecek tecrübeli ve kaliteli görevlilerin yanında kâfi bir süre staj gördükten ve yaşça da olgunlaştıktan sonra bu görevlere başlayabilir.

İfade etmeye çalıştığımız bu mülâhazalardan sonra, İmam-Hatip Lisesi mezunlarının büyük çoğunluğunun din görevlisi olmak istemediği, Üniversiteye girerken de diğer yaşlıları gibi toplumun değer verdiği mesleklere talip olduğu hipotezimizi biraz daha cesaretle ileri sürebiliriz. Bunlara rağmen bazan mecburen, bazan idealist bir düşünceyle, bazan da tesadüfen aynı alanda tahsile devam eden kişiler, bu durumu kendi zihni ve duygusal dünyalarında belirli bir münazara ve yere oturtma çabasını sürdürmek zorunda kalmaktadır.

Bu alanda tahsile devam edenler İlahiyat Fakültelerine gelmektedirler. İlahiyat Fakülteleri her ne kadar lise ve dengi diğer okul mezunlarını kabul etmekte iseler de genellikle İmam-Hatip mezunları çoğunluğu teşkil etmektedirler. YÖK Yasasının çıkmasıyla birlikte Yüksek İslâm Enstitülerinin Üniversitelere bağlanarak İlahiyat Fakülteleri haline dönüştürülmesi, İslâmî İlimler Fakültesinin İlahiyat Fakültesi adını almasından sonra bugün akademik seviyede din tahsili veren dokuz İlahiyat Fakültesi bulunmaktadır.

Öğrencilerin çoğunluğunu İmam-Hatip mezunlarının teşkil ettiği bu fakültelerde öğrenciler daha önceki dinî havaya benzeyen bir ortamda tahsillerini sürdürürler. İmam-Hatip Lisesinde okurken sahip oldukları problemlerini de beraberlerinde fakülteye getirirler. Din alanındaki bilgilerini bilimsel görüşle ele alabilme konusunda güçlükleri devam etmektedir. Öğrenci, İmam-Hatipte kapatamadığı bilgi açıklarını fakültede kapatacağını, daha seviyeli dinî bir hava, son derece bilgili, imanlı ve münazam dinî yaşantısı olan hocalardan eğitim öğretim göreceğini ummaktadır. Ancak beklentilerinin gerçekleşmediğini görünce hayalleri yıkılmaktadır. Bu konuda A.Ü. İlahiyat Fakültesinde 1981 yılında, D.E.Ü. İlahiyat Fakültesinde 1986 yılında yaptığımız iki araştırmanın sonuçlarını ve yorumlarını ayrı bir yazımızda be-

TÜRKİYEDE DİN ALANINDAKİ BAZI PROBLEMLER

lirtmeye çalışacağız.

İlahiyat Fakülteleri, genel olarak Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmeni ile Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilâtında çalışmak üzere din görevlisi yetiştirmektedir. Ayrıca din alanında yüksek seviyede kültür kazanmak isteyen kişiler de İlahiyat Fakültelerine devam ederler. İlahiyat tahsili, diğer alanlarda yapılan tahsillerden farklı olduğundan ve okunan derslerde genellikle değerler söz konusu olduğundan kişiye, diğer alanlardakinden daha farklı bir formasyon, tutum ve davranışlar yönünden farklı bir motivasyon kazandırmaktadır. Toplum, ilâhiyatçıyı, diğer alanlarda meşgul olanlardan şahsiyet yönünden ve ahlâkî açıdan farklı görmek istemektedir. İlahiyatçı her an ilâhiyatçı olduğunu hatırlamakta mecburiyetindedir. Bunu unutmuş olsa bile çevresi kendisine hemen hatırlatmaktadır.

Yazımızın baş tarafında da ifade etmeye çalıştığımız gibi toplumumuz, dinle ilgilenen zümreyi diğer alanlardan ayrı olarak değerlendirmeye meyillidir. Hatta İlahiyat Fakülteleri kendi bağlı oldukları Üniversitelerin diğer fakülteleri arasında bile gerek öğrenci, gerek öğretim kadrosu olarak farklı görülmemekte olduğunu hissetmektedir. Daha doğrusu fakülteler arasında soğuk bakışlara ve tavırlara maruz kaldığını zaman zaman görmektedir.

Müsbet olsun, menfi olsun, toplumsal ve manevî baskı ilâhiyat öğrencisini bunaltmaktadır. İmam-Hatip Lisesi mezununda olduğu gibi İlahiyat mezunu da kendisini ne öğretmenliğe ne de din görevine tam olarak hazır görmektedir. Gerek bilgi gerek tecrübe bakımından pek çok eksiğinin olduğunu farketmektedir. Bu durum diğer derslerin öğretmenlerinde de vardır. Ancak, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretmeni ile din görevlisinin diğerlerinden farklı bir durumu vardır. Çünkü bunlar kuru bilgi değil insanların hayat görüşlerini etkileyecek birtakım değerlerden söz edeceklerdir.

İlahiyat mezununun öğretmenlik mesleğinde başarılı olabilmesi, kendi içinde ve diğer meslekdaşlarıyla münasebetlerinde uyumlu olmasına, öğrencileri ve insanları sevmesine bağlıdır. Her öğretmen okuttuğu derse göre de bir branş özelliği geliştirmektedir. Din ve bilim ilişkisinin normal bir zeminde kurulamamış olması hem din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmenleri hem de diğer ders öğretmenleri açısından olumlu ilişkiler temini bakımından engelleyici bir rol oynamaktadır. Daha önce de belirtmeye çalıştığımız gibi bu uyumsuzluk öğrencilere de intikal etmektedir. Böyle olunca da eğitim ve öğretimde fazla bir verimlilik ve başarıdan bahsetmek zorlaşır.

Sırası gelmişken şuna da temas etmek yerinde olur ki, eğitim sistemimizde her kademedeki bütün öğretmenlerin çeşitli sıkıntıları ve problemleri bulunmaktadır. Bunları düzeltmek veya azaltabilmek için ciddi tedbirlerin alınması gerekmektedir. Ayrıca öğretmenlerin bir kısmında bazı şahsî problemlerden de kaynaklanabilen birtakım ruhî sıkıntılar da mevcut olabilir. Bu problemlerin etkileri sunflara, öğrencilere kadar aksedebilir. Bundan dolayı öğretmen adaylarının sıkı bir ruh sağlığı kontrolünden geçirildikten sonra göreve başlamaları ve bu kontrollerin zaman zaman tekrarlanmaları uygun olur, desek fazla mübalağa etmiş sayılmayız.

Sonuç

Tasvir etmeye çalıştığımız problemler için sonuç olarak diyebiliriz ki : Din alanında görev yapan zümredeki kişilerde, toplumun değerlendirmeleri karşısında içe kapanık bir şahsiyet yapısı geliştirmesine sebep olacak faktörler bulunduğu, yaşadığı toplumun fertlerinin onun dışladığı gibi bazı duyguların uyanmasının sonucu meydana gelen çeşitli uyumsuzluk problemleri vardır. Hatta daha geniş bir açıdan bakacak olursak, dindar halk kesiminde bile buna benzer bazı problemlerin varlığını gözlemek mümkün olabilir.

Dini zümrenin ve dindar halk kesiminin bazan, terkedilmişlik duygularının sonucunda azınlık psikolojisi içine düştükleri söylenebilir. Devletin kendi değerlerine sahip çıkmadığı, ona cahil ve seviyesiz gibi baktığı, kendilerine itimat etmediği, devamlı kontrol altında bulundurduğu , hatta karşısına aldığı gibi kanaatler uyanabilir.

Özellikle dini zümredeki kişilerde kendilerinin dışlandığı tarzında hisler vardır: Devlet kendilerine güvenmemektedir. Kendi fikirlerini rahatça ifade etmekten çekinmektedirler. Üvey evlat muamelesine uğradıklarını kabul etmektedirler. Rejim aleyhtarı oldukları, Atatürk düşmanı oldukları, ilerlemeye karşı oldukları, dar görüşlü ve yobaz oldukları gibi değerlendirildiklerini imâ eden pek çok muameleyle karşılaştıklarını görmektedirler. Hatta başka mesleklere geçmiş olsalar bile onların dinle ilgisi bu türlü muamelelere uğramalarına engel olamamaktadır. Meselâ bu zümreden birisi, başka alanlarda akademik kariyer kazanmış olsa bile öncesinde İmam-Hatip Lisesinde veya İlahiyat Fakültesinde okumuş olduğu anlaşıldığında tavırlar değişmekte ve hatta her bakımdan dini zümre dışında kalanlar gibi davransa bile bu tutum değişmemekte ve yavaş yavaş ondan uzak-

laşılmaktadır.

Bir zamanlar İmam-Hatip Okullarına bile ilâhiyatçılardan idareci tayin edilmezdi.Zamanımızda da dinle ilgili olmak, ilâhiyatçı olmak önemli mevki ve görevler için bir dezavantaj sayılmaktadır.Özet olarak diyebiliriz ki, dinî zümre hakkında devletin özellikle yüksek seviyedeki mevkilerini elde bulunduranlarda peşin hüküm sayılabilecek bazı değerlendirme ve davranışları müşahade etmek mümkündür.

Kendine güvenilmediğini hisseden ve kabul eden dinî zümre aslında devletine ve vatanına bağlıdır.Bu dışlanma duyguları ile beraber yine de devletine, milli kültür ve değerlerine bağlı olarak hizmet vermeye gayret etmektedir.Bütün menfi şartlara rağmen görevlerini yapmaya ve ileriye ümitle bakmaya çalışmaktadır.

Dinle ilgilenen zümreyi en çok etkileyen hususlardan biri Atatürk düşmanı gibi gösterilmek istenmeleridir. Atatürkü sevmeyen dinî görünüşlü ideolojik akımlar vardır.Bunlar genellikle yurtdışında yuvalanmışlardır. İdeolojilerle ilgisi olmayan vatanını ve milletini seven dinî zümre ve dindar halk kesimi Atatürk'ü, Kurtuluş Savaşı ve Yeni Türkiyenin kurulmasındaki hizmetlerinden dolayı takdir etmekte ve milli bir kahraman olarak kabul etmektedir.Ancak, Atatürk'ün bazı ideolojilere atılmış gibi gösterilmesine, bazı dinî değerlere karşı ümiş gibi gösterilmesine, mitolojik bir varlık gibi takdim edilmesine razı değildir.Onun inançlı bir müslüman olduğunu ifade eden sözleri herkesçe bilinmektedir. Atatürk'ün zaman zaman hatalı bir biçimde değerlendirilmesi ve takdim edilmesi karşısında dinî zümrenin sükkütü, bazı çevrelerce Atatürk düşmanı olarak gösterilmek istenilmesine sebep olmaktadır.

Bu problemlerin temelinde, batılılaşma, çağdaşlaşma, laiklik gibi din, töre ve ahlâk konusu ile münasebet halinde bulunan kavramların tam olarak anlaşılammaması, çoğu zaman ideolojik yaklaşımlarla yorumlanması yatmaktadır. Ayrıca din konusunda sağlam ve kalıcı bir devlet politikasının geliştirilip uygulanammaması, toplumda her alandaki değişmelerin karmaşık bir hal alması sonucunu doğurmaktadır. Çünkü din, toplumların hayatında hiçbir zaman vazgeçilemeyecek son derece etkili bir faktördür. Yaptırım gücü çok kuvvetlidir ve insanların hayatında bu kuvvet daima yaşayacaktır.

Din, adalet, ordu ve üniversite gibi alanlar parti politikalarının dışında ve üstünde tutulmadıkça bu karmaşıklık devam edecektir.

Din alanındaki problemlerin çözülebilmesi, devlet seviyesinde

iki alternatiften birinin tercih edilip devlet politikası halinde uygulanmasına bağlı görünmektedir :

1. Din eğitim ve öğretiminin devletçe samimi ve ciddi olarak ele alınması, politikacıların ve aşırı akımların istismarından kurtarılarak devletin menfaatine uygun bir şekilde gelişmesinin sağlanması,

2. Eğer devletin bekâsı ve menfaatleri yönünden mahzurlu değilse din eğitim, öğretim ve uygulama işinin cemaata terkedilmesi.

Bu iki alternatiften birinin tercih edilebilmesi için de Türkiye'nin dinî durumunun bilimsel yollarla iyi anlaşılması gerekir. Devlet, kendi milletinin, toplumunun durumunu iyi bilmek mecburiyetindedir. Bu konuda devletin icra organlarında çalışanlara akademik seviyede gerekli bilgileri verebilecek ilmi müesseseler vardır. Bunlar, bugün sayıları dokuzu bulan İlahiyat Fakültelerindeki ilim adamları ve araştırmacılarıdır. Devletin yetkili makamlarından bugüne kadar çok nadir müracaatlar olmuştur. Genellikle birtakım adli vakalarda mahkemelerce bazı dosyaların muhtevası dinî yönden değerlendirilmek üzere zaman zaman ilahiyat fakültelerine gönderilmektedir.

Yurtdışında milletlerarası seviyede Türkiyeyi temsil edenlerin toplumumuzu dinî yönden hakkıyla tanıdığı söylenemez. Dışişleri ve İçişleri Bakanlıklarında yüksek seviyede bürokratik mevkilerde bulunan kişilerin Türkiyenin dinî coğrafyasını, dinî potansiyelini, dinî problemlerini, muhtemel gelişmelerini bilmeleri son derece gereklidir. Hatta ekonomik politika tesbit edilirken ülkenin dinî durumu hakkında bilimsel araştırma sonuçlarından elde edilen bilgilerin göz önünde bulundurulması kaçınılmazdır.

Son söz olarak şunları söylemek mümkündür: Türkiyedeki dinî durum bilimsel araştırmalarla iyi tesbit edilmelidir. Problemler ciddi olarak ele alınmalı ve tutarlı çözüm yolları belirlenmelidir. Bu konuda hizmet verebilecek kişiler ve araştırma kurumları mevcuttur. Bunların bilimsel araştırmalarda bulunabilmesi için maddi ve manevi şartlar sağlanmalıdır. Kendilerine bu konuda ihtiyaç duyulduğunu ve itimat edildiğini belirten teşebbüsler ve faaliyetler devlet kademesindeki yetkili makamlardan gelmelidir. Bir başka ifade ile devletimiz din konusundaki politikasını gözden geçirmeli ve kalıcı bir politika tesbit ederek uygulamalıdır.

TÜRKİYEDE DİN ALANINDAKİ BAZI PROBLEMLER

KAYNAKLAR

- İsmet Parmaksızoğlu, *Türkiyede Din Eğitimi*, Ankara 1966.
Prof.Fehmi Yavuz, *Din Eğitimi ve Toplumumuz*, Ankara 1969.
Richard B. Scott, "Qur'an Courses in Turkey", *The Muslim World*, 1971, vol.LXI (4), pp.237-255.
Gotthard Jäske, *Yeni Türkiyede İslâmlık*, çev.:Hayrullah Örs, Ankara 1972.
Gotthard Jäske, "Yeni Türkiyede Kur'an-ı Kerim Kursları", çev.:Nimet Arsan, *İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi*, İstanbul 1973, Cild:V, Cüz: 3-4,ss.47-63.
Nahit Dinçer, *1913'den Bugüne İmam Hatip Okulları Meselesi*, İstanbul 1974.
Doç.Dr.Beyza Bilgin, *Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri*, Ankara 1980.
Prof.Dr.Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Ankara 1988.

SUMMARY

"Some Problems Related to the Field of Religion in Turkey"

This article aims at developing some hypotheses with respect to some problems in the field of religion by depending upon a great number of experiences and observations of a person who has worked in this area.

After the matter of religion was evaluated in general terms, especially from the point of view of education since the foundation of the Republic of Turkey, the attitudes of the other groups towards the community interested in religion were described. It was tried to find out and to interpret how both religious group and educated group perceive the persons who work on or deal with religious issues. As a result, it can be said that the society tend to see the religious group as a separate class and to accept them as the clergy just as in Christianity.

One of the hypotheses suggests that different and negative attitudes of persons surrounding the group interested in religion affect them in a negative way; and social stress leads to some psychological problems and undesirerable feelings in these persons.

It is maintained that the relationship between religion and science is not established healthily; therefore, we have some problems in the institutions of secondary education in general, and in the schools which give religious education and teaching in particular.

Our observations showed that the professions related to religious services came to be undesirable because of the negative attitudes of society towards them. In addition, the graduates of Imam- Hatip Lise do not choose being a religious leader (imam) eagerly.

The feelings concerning being isolated among the group interested in religion result in some adjustment problems. So, we suggest by depending on all these impressions that we need to do many researches in order to solve the problems in the area of religion.